

Vana Gović, *Kako Lipa pamti: 75 godina sjećanja na stradanje*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka, 2019., 134 str. ISBN: 978-953-7196-63-9.

Obilježavanje godišnjica, jubileja, ali i bolnih događaja iz povijesti obično prate monografska izdanja s mnoštvom prikazane fotodokumentacije i povijesne faktografije. Svatko od nas imao je barem jednom priliku držati takvu publikaciju u rukama i barem letimično je pročitati i pogledati.

Red je došao i na Lipu, malo mjesto liburnijskog krasa koje je za vrijeme nacističke okupacije u Drugom svjetskom ratu 30. travnja 1944. doživjelo strašnu sudbinu: u samo nekoliko sati ubijeno je 269 nenaoružanih civila, a mjesto je doslovce izbrisano s lica zemlje. Samo su pocrnjeli zidovi spaljenih kuća bili nijemi svjedoci tog svirepog zločina.

U povodu 75. obljetnice stradanja izdana je publikacija *Kako Lipa pamti* Vane Gović, voditeljice i kustosice Memorijalnog centra Lipa pamti. Autorica nudi suvremen prikaz te bolne teme. Nikako se ne može reći da se radi o klasičnom monografskom izdanju, već je učinjen hvalevrijedan iskorak u interpretaciji.

Publikaciji je prethodilo iscrpno istraživanje povijesnih i društvenih aspekata tog događaja te kulture sjećanja. Publikacija je spoj povijesnog i filozofsko-antropološkog pristupa bolnoj temi.

Prvi korak bilo je istraživanje vizualnog materijala, prvenstveno fotografija koje čuvaju sami Lipljani te fotografija iz arhive koju je 2015. Centru ostavio Vinko Šepić Čiškin, Mjesnog odbora Lipe, SUBNOR-a i Općine Opatija. Vizualni materijal mora se oplemeniti tekstualnim materijalom pa se pristupilo istraživanju i upotrebi zapisa o osobnim svjedočanstvima, novinskih članaka preko stručnih tekstova povjesničara, likovnih kritika povjesničara umjetnosti pa do službene korespondencije tadašnjeg Mjesnog odbora Lipe, SUBNOR-a i Općine Opatija.

Kada se odradio taj odgovoran i sveobuhvatan posao, trebalo je promisliti o tome kako bi se publici, tj. čitateljima ta bolna tema mogla jednostavno i suvremeno predstaviti. Autorica je zadatku pristupila pomalo nekonvencionalno. Neki od nas još se iz školskih klupa sjećaju spomenara u kojima su nam prijatelji pisali razne posvete i crtali crteže. Ta mala ukoričena bilježnica svakome ponaosob mnogo znači kada je pogleda nakon dugo vremena i prisjeti se milih događaja. Autorica formiranju sadržaja pristupa upravo tako: formira spomen-knjigu ko-

jom se čitatelju na iznimno intiman i osoban način interpretira tragedija u Lipi. Postavlja se pitanje kako Lipa pamti nakon 75 godina? Razmisli li se o tome, jasno je da je 75 godina priličan broj, čak nečiji životni vijek. Tijekom tog razdoblja prikupljeno je pregršt svjedočanstava i fotografija te je trebalo ponovno promisliti o tome kako to sve satkati u cjelinu i predstaviti. Pristupilo se kronološki, što smatram iznimno dobrim pristupom kada postoji pregršt vizualnog i tekstualnog materijala kako bi se pratila određena nit vodilja i kako ne bi došlo do nepotrebnih digresija koje bi mogle zbuniti čitatelje koji ne moraju biti detaljno upoznati s ovom temom.

Upravo konceptom spomenara jasno je prikazan i tijek kolektivne memorije, kako Lipljani pamte tu strašnu tragediju te kako su godinama čuvali spomen na nju. Svaka fotografija i svaki isječak pričaju priču o kontinuitetu i kulturi sjećanja, posebice kroz naglašene osobne priče, imena Lipljana zaslužnih za očuvanje sjećanja i za obnovu mjesta.

Važno je spomenuti i zaslužne dizajnerice koje su u suradnji s autoricom ideji dale krajnji oblik. Dizajn potpisuju Martina Čip i Nina Raimann iz Studia Cipmann koje su se pažljivo posvetile svakom detalju publikacije. Kad se publikacija uzme u ruke, prvo se zapaža njezin format koji je izveden od slova A, tj. veličine znaka kućice koja simbolizira stradanje i gubitak, a ujedno je i zaštitni znak Memorijalnog centra. Kronologija je naglašena godinama i točkicama po rubu stranice gdje je crvenom bojom naglašena godina stradanja. Oznake kvadrata (1), trokuta (2) i kruga (3) označavaju kategorije kroz koje se gradilo kolektivno sjećanje Lipe. Stvaratelji memorije (1) biraju iz sveukupnosti reprezentacija i nositelja prošlosti (2) – mjesta, spomenika, rituala, svjedočanstava, fotografija – i prilagođavaju ih ne bi li ih onda korisnici memorije (3), ovisno o svojim potrebama, prihvatili, oblikovali ili jednostavno odbacili.

Jednostavan i mekan uvez podsjeća nas na spojeni album ili spomenar, a ta jednostavnost ujedno publikaciju čini originalnom. Cjelokupan dizajn temelji se na ideji „manje je više” u pravom smislu riječi te čini kompaktnu cjelinu. Publikacija se nalazi u kartonskoj kutiji, upravo kao što su se nekada čuvali spomenar i album. Na kutiji uz naslov publikacije stoji i posveta koju potpisuju pojedinačni stanovnici Lipe. Uz osobne obiteljske podatke, navedeno je koliko je godina nakon tragedije, koju kroz sjećanja pamte i nakon 75 godina, rođena osoba koja potpisuje posvetu. Time je svakom primjerku publikacije dana svojevrsna osobnost i unikatnost koja čitatelju nudi topao i individualan pristup.

Na kraju preostaje još jednom zahvaliti autorici i dizajnericama koje su zajedničkim radom od hvalevrijedne ideje stvorile ovu publikaciju koja je predstavljena na Noći muzeja krajem siječnja 2020. Ovu publikaciju svakako treba imati i pročitati, stoga je s prvog sljedećeg posjeta Lipi ponesite kao trajnu uspomenu.

Marko Badurina